

Näkökulma Suomen tiestä EU:hun

Jukka Tarkka: Uhan alta unioniin. Asennemurros ja sen unilukkari Eva. Otava 2002 Keuruu. 429 s.

■ Jukka Tarkan teos *Uhan alta unioniin. Asennemurros ja sen unilukkari Eva* kuljettaa rinnakkain kahta historiaa; Suomen poliittista kehitystä 1970-luvun YYA-kaudelta 1990-luvun EU-jäsenyyteen sekä Elinkeinoelämän Valtuuskunnan historiaa samalta ajalta. Aina kun historioitsija ottaa tehtäväkseen kirjoittaa näinkin lähelle tulevaa historiaa, on syytä suhtautua yritykseen kaikella kunnioituksella. Vaikka lähdepohja olisikin kapea, ei lähihistoriaa pidä jättää pelkäämään valtio-oppineiden ja poliittisten muistelijoiden käsiin.

Tarkka määrittellee tehtäväkseen kuvata kansakunnan henkisen tilan rakennetta ja muutosta YYA-Suomesta EU-Suomeen. Kysymyksessä ei ole siis Evan järjestöhistoria, vaan Evan arkiston materiaalia on käytetty enemmänkin poliittisen analyysin lähtökohtana, jonka pohjalta tekijä yrittää hahmottaa suomalaisen yhteiskunnan viimeaikaisten asennemurrosta. Hieman erikoiseksi tehtävänmäärittelyn tekee Tarkan käyttämä määritelmä kirjan metodista, jota hän kutsuu historian tutkimusmenetelmiä muistuttavaksi työskentelytavaksi. Olen valmis yhtymään

sihen, että paikka paikoin metodi enemmänkin muistuttaa historiantutkimusta kuin on sitä.

Tarkka käy tunnollisesti läpi Suomen poliittisen historian avainkohdat 1970-luvulta aina 1990-luvun EU-kansanäänestyksen saakka, eikä ainoastaan ne vaan tarinaa pohjustetaan varsin laajoilla katsauksilla ulko- ja turvallisuuspolitiikan, talouden, puolueolojen ja asenneilmaston kehittymisestä ennen 1970-lukua. Painopiste on voimakkaasti poliittisen historian perinteisessä tapahtumahistoriassa: Tarkka käsittelee mm. 1970-luvun ”suometumisen”, Suomen suhteen Neuvostoliittoon ja taistelun puolueettomuuden puolesta, turvallisuuspolitiikan kehityksen, presidentinvaalit, talouden kehittymisen, Suomen integraatiopolitiikan ja rakenneuudoksen.

Tämän suuren tarinan alla hän kertoo myös Elinkeinoelämän Valtuuskunnan historian. Paitsi osallistujan Evalla on myös asenneilmaston kehityksen hahmottelijan rooli. Tarkka on käyttänyt Evan tekemiä asennebarometrejä hyväksi kuvattaessaan asenteiden muutosta, joka on mahdollistanut YYA-Suomen muuttumisen EU-Suomeksi.

Tarkka ottaa ehkä liiankin tosissaan ja ikään kuin annettuna tosiasiana Evan perustajan Päiviö Hetemäen Evalle antaman tehtävänmäärittelyn: koska poliitikot ovat äänestäjien mielistelyn takia menneisyyteen ankkuroituneita, Evan tehtävänä on poliitikkojen informoiminen ja ohjaaminen tulevaisuuden kannalta tärkeissä kysymyksissä. Tämä antaa

kirjalle tietynlaisen perusviereen, joka näkyy myös otsikossa: Eva on unilukkari, joka joutuu patistelemaan väärässä olevia politiikkoja ja kansaa. Evan omia kannanottoja ja niiden oikeellisuutta ei kyseenalaisteta missään vaiheessa.

Teoksen perusongelma on tehtävämäärittelyn hämäryys ja kaksijakoisuus, koska tekijä ei ole halunnut lähteä tekemään Evan järjestöhistoriaa. Valittu ratkaisu on johtanut siihen, että teoksesta on muodostunut eräänlainen kaksoishistoria, jossa päähuomion kohteena on edellä mainittu suomalaisen mentaliteetin muuttumisen historia, mutta sen rinnalla tekijä kuljettaa myös Elinkeinoelämän Valtuuskunnan historiaa onnistuen kytkemään sen asennemurroksen historiaan vaihtelevasti.

Mielestäni onnistuneempi ratkaisu olisi ollut Elinkeinoelämän Valtuuskunnan historian kirjoittaminen. Se olisi sitten toiminut eräänlaisena tirkistysreikänä Suomen lähiajan historiaan ja asennemuutokseen. Evan historian olisi voinut kirjoittaa aivan mainiosti ilman järjestöhistoriaan kuuluvia ”pakollisia kuvioita” ja keskittyä poliittiseen kehitykseen. Kirjoittaja olisi siis voinut aivan samalla tavalla – ei tosin kyläkään samalla volyyymilla – analysoida Suomen poliittisen historian ratkaisukohtia ja asenneilmaston muutosta, mutta nyt lähtökohta vain olisi ollut käänteinen: ensiksi Evan historia ja sitten Suomen historia.

Tätä puoltaa voimakkaasti myös tutkimuksessa käytetty lähdemateriaali; tekijä on käyttänyt arkistomateriaalina Evan

arkistoa, Evan perustajan Päiviö Hetemäen arkistoa sekä Teollisuuden Keskusliiton koelmaa. Urho Kekkonen arkistosta hän on käyttänyt mm. Kekkonen kirjeenvaihtoa Hetemäen, Max Jakobsonin ja Mika Tiivolan kanssa. Näistä Jakobson toimi 1970- ja 1980-luvun vaihteessa Evan toimitusjohtajana ja Tiivola oli Evan puheenjohtajana samoihin aikoihin. Aivan kuin arkistomateriaali olisi valittu Evan historian kirjoittamista silmälläpitäen. Suomen tai edes sen asennemuutoksen historiaan se soveltuu huonommin.

Tarkka joutuu tukeutumaan monissa Suomen historian ratkaisukohdissa vähäiseen tutkimukseen. Hän käyttää poliitikojen ja muiden muistelmia ja haastatteluja, varsinkin arkistomateriaali jää lapsipuolen asemaan, koska se on valittu enemmän palvelemaan Evan historian kirjoittamista kuin Suomen historian. Tässä mielessä Tarkka onkin oikeassa, kun kuvailee metodologiaan historian tutkimusmenetelmiä muistuttavaksi työskentelytavaksi.

Mutta jos tutkimuksessa olisi reilusti keskitytty Evan historiaan, se ei olisi pelkästään historian tutkimusta muistuttavaa vaan metodisesti tyylipuhdasta historian tutkimusta sanan parhaimmalla mielessä. Tarkka nimittäin Elinkeinoelämän Valtuuskuntaa kuvaavissa luvuissa osoittaa olevansa oiva historian tutkija, mutta tavoitteenasettelun kaksijakoisuus tekee teoksesta tässä suhteessa horjuvan; teoksessa on paljon muista historian tutkimuksista ja muistelmista tuttua vanhan kertausta, ja paikka paikoin se vaikuttaa enemmän

lähdeviittein varustetulta mielipidekirjalta kuin vakavasti otettavalta tutkimukselta.

Koska Eva on jäänyt teoksessa suomalaisen asennemurroksen jalkoihin, lapsipuolen asemaan teoksessa ovat jääneet tutkittavalle ajalle tärkeät talous- ja sosiaalipolitiikan lohkot. Ja kun puhutaan 1970-luvun ilmapiiristä, korkeakoulu- ja opiskelijapolitiikka olisi voinut olla mukana tarkastelun kohteena huomattavasti laajemmin. Tarkalle suomalainen politiikka ja integraatio ovat ensisijaisesti turvallisuutta; pakoa idän uhkaa lännen vapautteen. Sen takia taustalle ovat jääneet mm. suomalaiselle integraatiopolitiikalle tuikitärkeät kauppapoliittiset intressit. Integraatio on kaikesta huolimatta myös talous- ja sosiaalipoliittinen projekti, ei välttämättä ainakaan näin voimallisesti turvallisuuspoliittinen.

Kun viimeaikoina historian tutkijoiden keskuudessa on ollut tapana todistaa tilastollisesti erilaisia vääristymiä, esimerkiksi lähdeviitteiden tai lähdeluetteloiden osalta, haluan oman kantani selventämiseksi tuoda muutaman tilastollisen seikan esiin kirjan hakemistosta: markkinataloutta käsitellään 14 sivulla, hyvinvointivaltiota 9 sivulla, ammattiyhdistysliikettä 14 sivulla, YYA-sopimusta 37 sivulla ja ETYK:iä 22 sivulla. Teoksen yläotsikkoon ”Uhan alta unioniin” tällainen YYA-painotteisuus kenties sopii, mutta ei lainkaan kirjan alaotsikkoon, jossa puhutaan Evasta suomalaisen asennemurroksen unilukkarina.

Elinkeinoelämän Valtuuskuntahan on nimittäin perustettu enemmän elinkeinoelä-

män ja markkinatalouden huonon imagon parantajaksi kuin turvallisuuspoliittiseksi ideariiheksi. Evan ensimmäinen manööveri liittyi markkinatalouden maineen parantamiseen, ja järjestön kuuluisin saavutus on 1970-lopulla aikaan saatu konsensus talouspolitiikan tavoitteista. Siten Eva liittyy varsin mielenkiintoisella tavalla esimerkiksi suomalaisen hyvinvointivaltion kehitykseen ensiksi konsensuksen koollekutsujana 1970-luvun lopulla ja sitten 1980-luvun alussa uusliberalistisen hyvinvointivaltiokritiikin esiintuojana. Tämä puoli olisi ollut taa-tusti yhtä mielenkiintoinen ja tärkeä kuin turvallisuuspolitiikka, suomettuminen ja YYA.

Myös henkilöiden osalta vastaava epätasapaino on havaittavissa. Hakemisto osoittaa, että Urho Kekkosta käsitellään lähes neljä kertaa enemmän kuin Elinkeinoelämän Valtuuskunnan perustajaa Päiviö Hetemäkeä, jonka linjaukset lie-nevät keskeisiä Evan toiminnalle ainakin 1970-luvulla. Analyyssejä Kekkosen poliitika-sta löytyy suomalaisessa historiaantutkimuksesta riittävästi. Sen sijaan monet muut keskeiset vaikuttajat, kuten vaikkapa juuri Hetemäki, ovat jääneet Kekkosen jalkoihin – ja nyt näin on käynyt vieläpä Evaa käsittelevässä kirjassa.

Teoksen ylivoimaisesti parasta antia ovat sen kuvaukset elinkeinoelämän poliittisesta toiminnasta ylipäänsä. Kirja paljastaa hyvin, kuinka suomalainen elinkeinoelämä ei ole ollut mitenkään yhtenäinen joukko poliittisestikaan. Presidenttikysymykset, integraatio ja talouspolitiikka ovat esi-

merkkejä politiikan osa-alueista, joissa vuorineuvokset ja elinkeinoelämän piirit ovat olleet eriseuraisia. Tosin tässä suhteessa olisi toivonut ehkä hieman tarkempaa jaottelua ja ryhmittelyä siitä, ketkä kuuluivat mihinkin ryhmään ja miksi. Nyt oikeastaan ainoa selkeä ryhmä on punaiset vuorineuvokset, jotka kannattivat Kekkosta ja Karjalaista idänkaupan jatkuvuuden takia.

Toinen toimiva osa kirjassa on Evan tekemien mielipideilmaston kartoitusten referointi ja sitä kautta suomalaisen mielipideilmaston seuranta 1970-luvulta aina 1990-luvun puoliväliin. Tässä suhteessa Evan materiaali tukee erinomaisesti Tarkan pyrkimystä käyttää sitä asenneilmaston muuttumisen analyysin välineenä. Tätä kautta teoksesta välittyy vallan mielenkiintoisella tavalla ”tavallisen kansan” mentaliteetin ja asenteiden kehitys mainitulta ajalta. Tämä onkin kirjan informatiivisinta antia.

Ansiokasta kirjassa on myös pitkän linjan hakeminen suomalaiselle yhteiskuntapolitiikalle, ja ehkä erityisesti sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen yhteistyölle. Tarkka paikantaa – aivan oikein – sen juuret aseveliyhteistyöhön. Myös Evan taustalta on löydetävissä edellä mainittua asevelihenkeä, olihan sen perustaja, Päiviö Hetemäki, aseveli. Tosin tähän asiaan olisi löytynyt lisäsyvyyttä, jos tekijä olisi tuntenut väitöskirjani kokoomuksen sosiaalipolitiikan kehityksestä 1940-luvun puolivälistä 1970-luvun puoliväliin.

Muuten Tarkan hahmottelema Suomen historian pitkä linja on selvä mutta samalla hy-

vin mustavalkoinen; ankea ja suomettunut, Kekkosen, punaisten vuorineuvosten, kommunistien ja ylioppilasradikaalien hallitsema 1970-luku muuttuu 1990-luvulla menestystarinaksi, joka huipentuu Suomen EU-jäsenyyteen. Olettaisin, että kaikki eivät ole valmiita kuvaamaan Suomen historiaa 1970-luvulta 1990-luvulle yhtä yksiselitteisesti menestystarinaksi. Päinvastoin monet ajattelevat Suomen menettäneen 1990-luvun lamassa loistavan tulevaisuutensa ja EU-jäsenyydessä itsenäisyytensä, talous- ja sosiaalipoliittisen liikkumavaransa sekä kansallisen identiteet-tinsä.

Tarkka esittää poliittisiksi luokiteltavia kannanottoja ja olettamuksia täysin ilman perusteluja. Esimerkiksi suomalaisen hyvinvointivaltion kehityksestä hän toteaa lakonisesti, että 1960-luvulta lähtien se on muotoutunut holhousvaltioksi mutta ei perustele väitettään millään. Luulisin, että jopa Evan raporteistakin löytyisi nyansoidumpi ja vähemmän kielteinen näkemys suomalaisen hyvinvointivaltion kehityksestä.

Jukka Tarkan tuore kirja herättää ristiriitaisia tunteita, jotka ainakin osittain johtuvat odotusten ja varsinaisen toteutuksen välisestä ristiriidasta. Olin odottanut pääseväni lukemaan enemmän Elinkeinoelämän Valtuuskunnan – ja ylipäänsä elinkeinoelämän – toiminnasta ja tavoitteista lähihistoriassa. Olen niitä, jotka aloittavat lukemaan tutkimusta lähdeluettelosta, ja käytetty arkistomateriaali viittasi myös tähän suuntaan. Sen sijaan sainkin lukea kirjoittajan analyysiiä

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, ja sen taustalla vaikuttaneesta asenneilmastosta. Lähihistorian kirjoittaminen on tärkeää, ja Tarkan kirjalla on tässä suhteessa omat ansionsa, mutta liian paljon jää heppoisen lähdepohjan takia mielipidekirjallisuuden tasolle. Tämä on sääli, kun lähteiden puolesta kirjoittajalla olisi ollut erinomainen mahdollisuus tehdä myös aivan kunnon historian-tutkimus, nimittäin Elinkeinoelämän Valtuuskunnasta.

Jyrki Smolander